

INFORMATIEKAART 4

Communiceren met de leerling en ouder(s) over kindermishandeling

Op deze informatiekaart vindt u informatie over de volgende onderwerpen:

- a. In gesprek gaan over kindermishandeling
- b. Praten met de leerling
- c. Praten met de ouder(s)
- d. Communiceren met ketenpartners over kindermishandeling

In gesprek gaan over kindermishandeling

Samenwerking tussen school en ouders is cruciaal voor de ontwikkeling en opvoeding van kinderen. Het actief in gesprek gaan van de school met kind én ouders is voor elk kind belangrijk, maar zeker wanneer er sprake is van extra ondersteuningsbehoeften of zorgen rond een leerling. Vanaf de eerste stap in een ondersteuningstraject en dus ook bij de Meldcode, is het belangrijk in het contact met ouders te investeren door hen actief te informeren en de ontwikkeling van het kind met hen te delen. Ook bij gevoelige onderwerpen als (vermoedens van) kindermishandeling en huiselijk geweld is het van belang zo veel mogelijk bij elke stap in gesprek te blijven met de leerling en de ouders/verzorgers: benoemen wat men feitelijk waarneemt, (h)erkent men de signalen, kloppen de vermoedens, wat hebben de ouders zelf al gedaan, is er al hulp ingeschakeld, is hulpverlening noodzakelijk, is de geboden hulp effectief, enz. Ouders zijn bij kindermishandeling vrijwel altijd een deel van het probleem, maar zij zijn ook altijd een deel van de oplossing.

In het geval van vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling is die communicatie met ouders lang niet altijd eenvoudig. Toch is het nodig om een goed beeld te krijgen van de situatie. Misschien blijkt wel dat er iets anders aan de hand is dan kindermishandeling of huiselijk geweld. Of geeft het gesprek de ouder(s) net dat duwtje in de rug dat ze nodig hebben om hulp te zoeken. In situaties waarin ouders terughoudend, defensief of agressief reageren, is er reden temeer u zorgen te maken. Ook moet rekening gehouden worden met het feit dat het kind door iemand anders dan de ouder(s) mishandeld kan worden.

Bedenk vooraf of het wenselijk is het gesprek samen met een collega te voeren en of het voor uw eigen veiligheid nodig is dat een collega weet dat u dit gesprek voert, zodat hij of zij in de buurt kan blijven. Leerkrachten kunnen voor het voorbereiden of het voeren van het gesprek een beroep doen op ondersteuning door het schoolmaatschappelijk werk of andere partners uit het ondersteuningsteam of het wijkteam. Dat kan zijn in de vorm van het trainen van leerkrachten in gespreksvoering met ouders over kindermishandeling en huiselijk geweld of voor het gezamenlijk met de leerkracht voeren van gesprekken met ouders wanneer dergelijke vermoedens bestaan rond een leerling. Ook is het van belang dat de school in contact blijft met de ouders, ook al lopen er trajecten vanuit Veilig Thuis en/of de hulpverlening. Het kind blijft immers onderwijs volgen en dan blijft contact met de ouders van belang.

De leerling zelf en diens ouders zijn altijd het startpunt bij elke samenwerking. Hoe de relatie met ouders en leerling ook is. Uitgangspunt voor jou als professional is dat je met ouders en leerling praat als er signalen zijn dat er een (mogelijke) ondersteuningsbehoefte is.

Als je iets signaleert dan is de eerste stap om in gesprek te gaan met de leerling die het betreft. Een open en eerlijke, empathische, geïnteresseerde en niet-veroordelende houding van de leerkracht is daarbij van belang. Als er signalen zijn deel je die ook met ouders. Daarvoor is het belangrijk dat er een goede basis is in het contact met ouders. Samenwerking tussen school en ouders is cruciaal voor de ontwikkeling en opvoeding van kinderen. Het actief in gesprek gaan van de school met leerling én ouders over de positieve ontwikkeling is bij elke leerling belangrijk, sterker nog, het legt een basis voor het bespreken van eventuele zorgen.

Het uitgangspunt is dat je ook altijd in gesprek gaat met ouders. Of je signalen mag delen (en wie beslist over hulp) hangt wel af van de leeftijd van de leerling.

- leerlingen jonger dan 12 jaar: de ouders worden altijd geïnformeerd en zijn degenen die de keuzes maken en toestemming geven indien nodig.
- leerlingen vanaf 12 jaar tot 16 jaar: beiden. Naarmate de leerling ouder wordt neemt zijn of haar zienswijze toe en ook het belang van zijn of haar instemming.

- leerlingen vanaf 16 jaar: de leerling heeft het recht te bepalen of de zorgen met ouders gedeeld worden. Gezien het opvoedingsbelang (naarmate de leerling ouder wordt zal dit belang afnemen) zal het veelal wenselijk zijn ouders te informeren en hun zienswijze te vernemen. Als een leerling dit niet wil maakt de school een afweging in het belang van het kind.

Signalen delen met de leerling

Als onderwijsprofessional heb je de basale taak het creëren van een veilige en gestructureerde omgeving, waarin signalen bij kinderen eerder opvallen. Vanuit het gewone contact kan je vragen stellen als: "Hoe gaat het met je? Hoe gaat het thuis? Wat heb je gisteren gedaan? Hoe vind je het op school?" Benoem in het gesprek zo feitelijk mogelijk je waarnemingen. Beperk je daarbij tot vragen die passen binnen jouw beroepsverantwoordelijkheid. Benoem wat je ziet in de klas, op het schoolplein, in het contact met leeftijdgenoten. De leerkracht heeft hoofdzakelijk een observerende, steunende en begeleidende taak. Vaak heeft de leerkracht of mentor als eerste gesprekken met de leerling. Indien de situatie daarom vraagt en afhankelijk van de taakverdeling binnen de school komt de IB'er/zorgcoördinator of iemand uit het ondersteuningsteam (leerlingbegeleider, gedragswetenschapper, schoolmaatschappelijk werker etc.) in beeld.

Algemene tips 'in gesprek' met leerlingen

- Bepaal van te voren het doel van het gesprek.
- Voer het gesprek met een open houding.
- Toon betrokkenheid en belangstelling (partnerschap).
- Steun de leerling en stel het op zijn gemak.
- Raak de leerling niet onnodig aan.
- Langdurig oogcontact kan bedreigend zijn.
- Houd het tempo van de leerling aan, niet alles hoeft in één gesprek.
- Let tijdens het gesprek goed op de non-verbale signalen van de leerling.
- Gebruik in jouw vragen of samenvatting de woorden van de leerling.
- Stel oplossingsgerichte vragen. Vraag naar wat de leerling anders zou willen zien, wat het nodig heeft of wat kan helpen.
- Vraag niet verder wanneer de leerling niets wil of kan vertellen.
- Vraag ook naar leuke dingen op school en thuis. In het gesprek heen weer gaan tussen leuke en moeilijke dingen werkt meestal goed.
- Ga niet te lang in gesprek. Algemene richtlijn:
 - Onder 6 jaar: maximaal een kwartier
 - Tot 8 jaar: maximaal een half uur
 - Ouder dan 8 jaar: maximaal een uur
 - Stop altijd als de aandacht van de leerling weg is.

Aanvullende tips bij signalen van onveiligheid

Houding

- Kinderen moeten voelen dat je te vertrouwen bent.
- Je grondhouding is neutraal.
- Wees je bewust van de loyaliteit van een kind voor zijn/ haar ouders. Zeg geen negatieve dingen over ze en benoem dat je zowel de leerling als de ouders wilt helpen.
- Laat niet teveel emoties zien.
- Val niet te direct met de deur in huis, dat schrikt af.
- Houd het tempo van het kind aan, ga niet forceren.
- Je kan niet garanderen dat je niemand iets zult vertellen. Je kunt wel samen met de leerling afstemmen aan wie je wat gaat vertellen. Of wanneer je het gaat vertellen.
- Zorg dat je ook je eigen vangnet hebt als je te maken krijgt met een ernstige gebeurtenis.

Steunende opmerkingen

- Wat dapper dat je dat vertelt.
- Ik geloof je.
- Het is niet jouw schuld.
- Het is niet goed dat iemand dit soort dingen bij je doet. Je mag hierover praten.
- Je geeft aan dat geheimhouding soms niet kan. "Je hebt soms andere nodig om het voor jou beter te kunnen maken"
- geef aan dat het niet erg is als de leerling op een vraag geen antwoord weet.
- Vraag niet door op details bij misbruik (politie gaat dat later doen).

Vragen bij ernstige signalen

- Hoe is dat voor je?

- Wat wil je erover vertellen?
- Ontschuldig de leerling: het is van belang dat een kind hoort dat het nooit zijn/haar schuld is
- Open vragen stellen, geen waarom vraag (dat voelt als ter verantwoording roepen)
- Formuleer concrete vragen (wissel open en gesloten vragen met elkaar af):
 - Op welke momenten gebeurt dit?
 - Wanneer is je moeder er niet?
 - Heb je er al met iemand anders over gepraat?
 - Heb je er weleens met je moeder over gesproken?
- Wat zou je willen dat ik doe?
- Vraag waar de leerling zich wel veilig voelt en wat de leerling nodig heeft om zich veilig te voelen.

Afsluiten van het gesprek

- Vertel de leerling dat het heel knap is dat hij/zij het allemaal zo goed kan vertellen.
- Lijntje vasthouden.
- Vertellen wat jij nu van plan bent om te doen.
- Concreet aangeven wanneer je er weer op terug komt, bijvoorbeeld morgen, maandag etc.
- Bespreek wanneer en hoe je bereikbaar bent en hoe te handelen in noodsituaties.

Mogelijk startzinnen voor gesprek met leerling bij signalen van onveiligheid ...

- Gebeuren er thuis ook wel eens dingen die niet leuk zijn, vervelend zijn of waar je verdrietig van wordt?
- Heb je daar wel eens iemand over verteld?
- Wil je mij erover vertellen?
- Wat doe je dan als zoiets gebeurt? Wat voel je dan?
- Weten andere mensen dat deze dingen thuis gebeuren?
- Weet je ook of er iemand anders zich ook zorgen maakt over deze dingen?
- Welke verdrietige dingen zou je willen dat er nooit meer gebeuren?
- Stel je wordt morgen wakker en al je problemen zijn opgelost: wat is er dan anders? Waaraan merk je dat?

Meer informatie en een gratis reader met nuttige tips zijn onder andere te verkrijgen via:

<https://academiepratenmetkinderen.nl/aanbod/>

En meer informatie over gesprekken met kinderen over kindermishandeling vind je ook hier:

<https://www.nji.nl/nl/Aanpak/In-gesprek-met-kind-en-ouders/Specifieke-aandachtspunten-in-gesprekken-met-kinderen>

Signalen delen met ouders

Tijdens de standaard gesprekken met ouders of op huisbezoek is het goed als de leerkracht vanuit interesse en partnerschap ook vraagt naar de thuissituatie en de vrijetijdsbesteding van het kind. Je kan als leerkracht vragen stellen als:

- Wat doet uw kind zoal na schooltijd?
- Wat zijn jullie gewoontes bij het eten (samen aan tafel? Vast tijdstip? Ontbijt?)
- Hebben jullie afspraken rond gamen, telefoongebruik, sociale media?
- Kent u de vrienden/ vriendinnen van uw kind?
- Wat doet uw kind allemaal zelf thuis (zelfredzaamheid, zelfstandigheid)? Moet uw kind klusjes doen in huis?
- Hoe laat u uw kind merken dat u blij of tevreden bent?
- Zijn er veranderingen geweest in de thuissituatie (bijv. overlijden)?
- Zijn er dingen waar u zich zorgen over maakt?
- Ziet u veranderingen in het gedrag van uw kind?

Vanaf de eerste signalen is het belangrijk in het contact met ouders te investeren door hen actief te informeren en de ontwikkelingen van de leerling met hen te delen. Ook bij gevoelige onderwerpen is het van belang zo veel mogelijk bij elke stap in gesprek te blijven met de leerling en de ouders.

Aandachtspunten bij het delen van signalen met ouders

- Heet de ouders welkom en stel hen op hun gemak. Vertel iets over hoe je het kind ziet.
- Geef complimenten, dat helpt ouders zich meer gerespecteerd te voelen.
- Benoem de aanleiding van het gesprek: wat goed gaat en wat zijn de zorgen. Benoem daarbij je waarnemingen zo feitelijk mogelijk en waar ze op gebaseerd zijn. Geef ook aan wat er goed gaat met het kind.
- Kies in het gesprek de invalshoek die aansluit bij de specifieke cultuur en gewoonten van een gezin.

- Geeft ouders de tijd om over de geuite zorgen na te denken.
- Houdt rekening met reacties van schrik, boosheid of verdriet. Het gesprek kan ook een opluchting betekenen.
- Vraag om een reactie van de ouders (als ze dat niet zelf al doen). Herkennen zij het verhaal van de school? Stel open vragen, vraag door, zorg voor een luisterende houding en vat samen.
- Praat vanuit jezelf (ik zie dat ...).
- Wees eerlijk en open, pas op voor vrijblijvendheid.
- Besprek het vervolg. Bedenk samen oplossingen. Benoem de mogelijkheden van de school, de ouders, het kind, anderen. Benoem de verantwoordelijkheid van de ouders en die van de school, maak concrete afspraken over de aanpak, doelen en het tijdsplan.
- Geef een samenvatting van het besprokene en zet dit, samen met de afspraken, op papier en laat de ouders tekenen voor gezien. Maak een afspraak voor een vervolcontact.

Ook van belang zijn de volgende punten:

- Laat een kind niet tolken voor zijn ouders.
- Doe geen toezeggingen die je niet waar kunt maken.
- Ga na of er al hulp in het gezin is.
- Als een ouder zich dreigend uitlaat, benoem dat en stop het gesprek.
- Wanneer de ouders helemaal opgaan in hun eigen emoties, haal ze dan terug naar het hier en nu, bijvoorbeeld door te vragen of er nog geld in de parkeermeter moet.
- Last but not least: je hoeft als leerkracht niet alles zelf te kunnen. Kijk wat de IB'er, zorgcoördinator of andere professional binnen de school of een extern partner uit de jeugdhulp kan doen.

In gesprek met ouders bij vermoedens van kindermishandeling: horen, zien en spreken!

Hoe zorgwekkender de signalen, vooral als het gaat om kindermishandeling of huiselijk geweld, hoe meer dilemma's zich aandienen. Wees je als leerkracht of IB'er/zorgcoördinator bewust van je eigen emoties, die enorm kunnen variëren: (heftige) gevoelens van onbehagen, ongeloof, ontzetting, boosheid, verdriet, maar ook twijfel: zie ik het wel goed? Dat kan toch niet waar zijn? Ik ken deze ouders zo goed, hoe kan het dan dat...? Wie ben ik om te bepalen dat...? Dit soort gedachten wisselen elkaar af. De verwarring maakt het extra lastig om adequaat te reageren. Het syndroom van „horen, zien en zwijgen“ ligt dan op de loer. Dit is herkenbaar aan gedachten als: „Het kan niet waar zijn. Ik heb het vast fout gezien of verkeerd geïnterpreteerd. Ik hoop dat het morgen/na het weekend over is“.

Helaas weten we inmiddels uit onderzoek, dat door deze hele menselijke en begrijpelijke twijfels en dilemma's, misbruksituaties vaak nog jaren kunnen voortbestaan en dus de betreffende kinderen (en hun ouders) absoluut niet verder helpen. „Horen, zien en spreken“ en verder handelen, zelf én door andere professionals in te schakelen, is dus de opdracht. Bij (een vermoeden van) seksueel misbruik, ernstige mishandeling of verwaarlozing is het verstandig je als schoolprofessional zoveel mogelijk te richten op de feiten die je zelf concreet hebt waargenomen: benoem deze zo specifiek mogelijk en gebruik daarbij de „ik-boodschap“. Vraag vervolgens de leerling/de ouder of zij dit herkennen, wellicht erkennen, nodig hen uit tot het benoemen van mogelijke verklaringen. Spreek je zorgen uit maar vermijd het om (te veel) te interpreteren. Laat dit over aan de (externe) deskundigen die je (via het ondersteuningsteam of wijkteam) inschakelt.

Het kan spannend zijn om ouders te confronteren met jouw zorgen. Wat als ze boos of agressief zullen reageren? Wat als ze ontkennen? Wat als ze hun emotie zullen afreageren op het kind? Wanneer je inschat dat een gesprek het gevaar voor het kind en/of voor jou kan vergroten, overleg dan altijd eerst met Veilig Thuis of de betrokken jeugdbeschermer. Soms is het nodig om eerst het kind in veiligheid te brengen, voordat je met ouders in gesprek gaat. In het overgrote deel van de gevallen is heel goed een gesprek mogelijk. Deze tips kunnen je daarbij helpen:

- Probeer je te verplaatsen in de ouder. Wanneer je vermoedt dat er ernstige dingen spelen, is het soms moeilijk om je oordeel opzij te zetten. Het kan helpen om je voorafgaand aan het gesprek te verplaatsen in de ouders. Hoe gaat het met ze? Waar hebben ze mee te dealen? Hoe zou het voor ze zijn om met jou in gesprek te gaan over wat er speelt?
- Ga 'naast' ouder(s) staan in plaats van tegenover elkaar. Meestal gebeurt kindermishandeling niet intentioneel. Mensen hebben een verhaal, een achtergrond en verschillende problemen die kunnen meespelen waardoor ze doen wat ze doen.
- Wees benieuwd en toon belangstelling voor de situatie en beleving van de ouder(s).
- Benoem concrete zorgen. Wanneer je bespreekbaar wilt maken wat er aan de hand is, is het van belang om zo zuiver mogelijk te communiceren. Benoem de concrete signalen waar je je zorgen om maakt. Laat interpretaties en oordelen achterwege.

- Blijf in contact, terwijl je duidelijk bent in je boodschap. Wanneer je moeilijke maatregelen aankondigt, zoals een melding bij Veilig Thuis of een advies dat je zult uitbrengen aan de kinderrechter, wees dan duidelijk over het wat en waarom. De zorg om het kind is daarbij altijd het uitgangspunt. Blijf daarbij contact maken met de ouders en geef ruimte voor hun reactie.
- Wanneer ouders ontkennen, haak dan niet af, vooral niet wanneer je ernstige mishandeling of verwaarlozing vermoedt. Betrek er desgewenst iemand bij die ervaring heeft met dergelijke gesprekken, zoals de schoolmaatschappelijk werker, iemand van het wijkteam of Veilig Thuis. Het gaat er niet om welke feiten er precies wel of niet kloppen, uiteindelijk gaat het allemaal om het garanderen van de veiligheid van het kind.

Mogelijke startzinnen voor gesprek met ouders bij signalen van onveiligheid ...

- Wat vertelt het kind thuis over school?
- Zijn er veranderingen geweest de laatste tijd?
- Ik wil met u praten over de verandering in het gedrag van uw kind.
- Ik maak me zorgen over uw kind, omdat ...
- Er is een verandering ontstaan in de groep, sindsdien is uw kind ...
- Mij valt op....., het lijkt of
- Ik merk, ik hoor, ik zie,
- Uw kind is de laatste tijd wat stiller (of: ongeconcentreerd, rumoeriger, drukker, meer afwezig, verdrietiger, boos, geheimzinniger) en daar maak ik me zorgen om.
- Uw kind heeft de laatste tijd wat moeite met andere kinderen, ...
- Uw kind is de laatste tijd aanhankelijk en vraagt veel aandacht (of: heeft moeite met de regels). Hoe ervaart u dat zelf? Weet u misschien wat de oorzaak hiervan kan zijn?
- Hoe gaat het bij u thuis? Wat vertelt uw kind over school?
- Het lijkt of uw kind gepest wordt (of: uitgescholden wordt, bang is, straf krijgt, klem zit, gedwongen wordt, niet gelukkig is), wat merkt u daarvan?
- Ik wil graag nog eens met u praten om te kijken of er verandering in het gedrag van uw kind heeft plaatsgevonden.

Voor meer informatie over aandachtspunten en oplossingsgerichte vragen in het gesprek met ouders zie:

<https://www.nji.nl/nl/Aanpak/In-gesprek-met-kind-en-ouders>

Communiceren met ketenpartners over kindermishandeling

Openheid en eerlijkheid naar ouders, kinderen, jongeren of cliënten heeft altijd de voorkeur. In sommige gevallen kan dat niet omdat de betrokkenen niet te bereiken zijn, omdat er toestemming geweigerd wordt terwijl er wel een veiligheidsrisico aanwezig is, omdat de dreiging voor een kind vergroot zou worden. Openheid is niet altijd mogelijk en niet altijd in het belang van de cliënt. Als je dat goed kunt uitleggen en goed hebt opgeschreven en bij voorkeur met collega's of met Veilig Thuis overlegt, dan handel je zorgvuldig. Overleggen met de aandachtsfunctionaris mag altijd, ook zonder toestemming van de cliënt, ouders of kind. Dit kan vaak anoniem.

Richtlijnen:

- Je mag spreken met derden als je toestemming van de ouder en of het kind (vanaf 12 jaar) hebt. Dat heeft ook uitdrukkelijk de voorkeur. Daarbij geldt dat er niet meer wordt uitgewisseld dan nodig om hulp op gang te brengen.
- Als je iets deelt, doe het dan via een beveiligde omgeving.
- Schrijf alles op wat je besproken hebt.
- Deel alleen wat nodig is.
- Per keer dat je info deelt: opnieuw en weer toestemming vragen aan cliënt, ouder of kind.

Wanneer het niet mogelijk is die toestemming te krijgen of toestemming wordt geweigerd, dan zijn er spelregels.

- Met Veilig Thuis mag altijd gesproken worden zonder toestemming van ouder(s) of kind. Dat geldt voor het melden van een vermoeden kindermishandeling/huiselijk geweld. Om advies te vragen hoef je geen gegevens van het betreffende gezin te vermelden. Informeer wel de betrokkenen dat er een melding is gedaan.
- Met derden kan gesproken worden zonder de naam van het betreffende gezin te noemen.
- Wanneer de veiligheid van het kind in het geding is kan besloten worden dat met anderen overlegd moet worden ook zonder de toestemming van betrokkenen.
- Daarbij geldt dat de overwegingen waarom dit gebeurt zorgvuldig moeten worden beschreven in het dossier van het kind. Ook hier geldt dat alleen datgene wordt besproken dat nodig is om hulpverlening op gang te brengen.
- Een school kan in een multidisciplinair overleg met de jeugdhulppartners bespreken wie de melding het beste kan doen. Soms is de veiligheid van het kind immers gebaat bij het in stand houden van een goede relatie met de ouders, zodat ouders hun kind bijvoorbeeld niet van school halen.